

ljeno. Igra odela ustupa mesto igri tela, a ova ustupa mesto igri modela³. Samim tim delo gubi svoj ceremonijalni karakter (koji još ima do XVIII veka), vezan za korišćenje znakova kao takvih. Nagrizano značenjskim vidovima tela, tim prosijavanjem tela kao seksualnosti i kao prirode, odelo gubi onu fantastičnu raskoš koju je posedovalo od prvobitnih vremena. Ono gubi svoju snagu čiste maske, neutralizovano je tom nužnošću da označava i miri se s tom ulogom.

Ali i telo je neutralizovano u toj operaciji. I ono gubi svoju snagu maske koju je imalo pod tetoviranim šarama i ukrasima. Ono se sad pojavljuje samo sa **sopstvenom** istinom, koja je i njegova demarkaciona linija: sa svojom golotinjom. U ukrašavanju znakovi tela igraju otvoreno, pomešani su znakovima ne-tela. Ali ukras se pretvara u odeću, a telo postaje priroda. Pojavljuje se jedna druga igra — opozicije između odela i tela — namena i cenzura (isti preloma kao označitelja i označenog, ista igra pomeranja i aluzije). Moda zapravo počinje s tom podelom potisnutog i na aluzivni način označenog tela — a ona tu podelu okončava u simulaciji golotinje, u **golotinji kao modelu simulacije tela**. Za Indijca je celo telo lice, to jest obećanje i simboličan podvig, nasuprot našoj golotinji koja je samo seksualna instrumentalnost.

Ta nova stvarnost tela kao skrivenog seksa odmah je poistovećena s telom žene. Zatrpano telo je žensko (ne biološki, razume se, nego mitološki). Veza između mode i žene, dakle, počev od buržoaske i puritanske ere, ukazuje na izvestan dvojak žig, dvojaku zabranu: onu koju moda nameće skrivenu telu i onu koju žena vrši nad potisnutim seksom. Ta veza nije postojala (ili je manje postojala) do XVIII veka (a, razume se, uopšte nije postojala u ceremonijalnim društvima) — a danas počinje da nestaje i za nas. Kada se ukida, kao za nas, ta sudbina

ja u vezi s tim je radikalna. Istorijska definicija ženskog stvara se na izvesnoj sudbini tela i pola vezanog za modu. Istorijsko oslobođenje ženskog može da bude jedino prošireno ostvarenje iste sudbine (koja odmah postaje i sudbina celog sveta, ne prestajući međutim da bude diskriminatorna). U trenutku kada žena dobija pristup radu kao i svaki drugi, po uzoru proletera, ceo svet dospeva do emancipacije seksa i mode, po uzoru žena. Smesta bolje sagledavamo koliko je i moda rad i koliko treba davati podjednak istorijski značaj »materijalnom« radu i radu mode. Isto je tako bitno (i čini isto tako deo kapitala) proizvoditi robu prema tržištu i proizvoditi svoje telo prema pravilima seksa i mode. Podela rada se ne ostvaruje tamo gde se smatra, ona štaviše uopšte ne postoji: proizvodnja tela, proizvodnja smrti, proizvodnja znakova, proizvodnja roba — sve su to samo modaliteti jednog istog sistema. Sa modom je bez sumnje čak i gore: jer ako je radnik živ odvojen od sebe samog pod znakom izrabljivanja i principa stvarnosti, žena je živa odvojena od sebe same i svog tela pod znakom lepote i principa zadovoljstva!

Neuništivo

Istorija kaže da kritika mode u XIX veku spada u domen razmišljanja desnice, ali da danas, počev od socijalizma, spada u idejnu sferu levice. Ona prva je proisticala iz religije, a druga proističe iz revolucije. Moda kviri običaje, moda ukida klasnu borbu. Ali to što je ta kritika mode prešla na levicu ne znači obavezno neki istorijski preokret: to možda znači da je sa gledišta morala i običaja levica naprosto smenila desnicu i da je, u ime revolucije, nasledila moralni poredak i klasične predrasude. Otkad je princip revolucije ušao u običaje, kao neki kategorični imperativ, ceo je politički poredak, čak i na levici, postao izvestan moralni poredak.

ZDRUZGANA SVIRALA

Predrag Bjelošević

Gavrilu Stefanoviću Vencloviću

1.

Početak ko ne vidi
u sricanju tamnog
što bilo pokreće
i oko zari iz oreola
kroz još razvezan pupak
na još olovnom jeziku.
spuštamo se zajedno
slovo po slovo do vode
gdje korijen osjećamo
gorki arlauk
crnog bivola u srcu
otkud svirala opija
sjetnim izgledom daljine
i lice bijeli kameno

2.

Zrije nutarnja žitnica
u groblju i sa snovima
tolika moće je nespješnog
da žanje zrele plodove

riječ mrak razdanjuje
svijetli sjetna svirala
kroz rupice se osipa
tkajući vječnu tužaljku

iz prošlog u buduće
iz budućeg u govor nemušt
iz nijemosti jezik palaca
u pjesmi kao barjak pocijepan
gdje zima kosu uzdiže
a sunce oči izgara

3.

Ne mari zdruzgana svirala
jednako poje u polju
od čega zemlja zatrudni
kristalnim smijehom djevice
što ptice već ga raznose
u gnijezda slamna poliježu
u crna gnijezda matere

rubac je razvezala pred nama
kruh u so umočila
jasan joj govor bez riječi
molećiv pogled u oku
samo joj ruke nestaju
u tom ambisu zvjezdanom
ko da nas njime prihvata

skrivenog seksa i zabranjene istine tela, kada sama moda neutrališe suprotnost između odela i tela, onda postepeno prestaje i afinitet između žene i mode⁴ — moda se uopštava i sve manje pripada pojedinom polu ili uzrastu. Ali pazite, tu nije reč ni o nekom napretku, ni o nekom oslobađanju. Uvek je na delu ista logika, i ako se moda uopštava i napušta prevashodnu podršku žene da bi se otvorila svima, to biva zato jer se zabrana nad telom takode uopštila, i to u podmuklijem obliku od puritanske represije: u obliku opšte desekualizacije. Jer telo je bilo snažan seksualni potencijal jedino u potisnutom stanju: onda je ličilo na zarobljen zahtev. Prepušteno modnim znacima, telo je seksualno lišeno čari i postaje **maneken**, što je termin koji svojom seksualnom uopštenošću dobro kazuje ono što hoće da kaže. Maneken je u celosti seks, ali to je seks bez kvaliteta. Njegov pol je moda. Ili, bolje rečeno: seks se u modi gubi kao razlika, ali se uopštava kao referenca (kao simulacija). Ništa više nije seksno, sve je seksualizovano. I muško i žensko, izgubivši svoju posebnost, opet stiču mogućnost nekog ograničenog drugog postojanja. Samo u našoj kulturi seksualnost tako prožima sva značenja, i to zato što su znakovi sa svoje strane osvojili celu seksualnu sferu.

Tako se objašnjava sadašnji paradoks: prisustvujemo u istom mah »emancipaciji« žene i pogoršavanju mode. To je zato što moda ima nešto zajedničko sa ženskim, a ne sa ženama. Celokupno društvo se feminizuje uporedo sa oslobađanjem žena od diskriminacije (to se isto događa sa duševnim bolesnicima, decom, itd.), to je normalna logika isključenja. Tako »stati na svoje noge«, izraz ženskog zadovoljstva, danas postaje uopšten, počinjući, razume se, u istom mah da znači bilo šta. Ali treba uvideti i da žena može da bude »oslobodena« i »emancipovana« samo kao »snaga zadovoljstva« i modna snaga, isto kao što je radnik uvek oslobađan samo kao radna snaga. Iluzi-

Moda je nemoralna, tako stoji stvar, i svaka vlast (ili oni koji o njoj sanjaju) je obavezno mrzi. Bilo je jedno vreme kada je amoralnost bila priznata, od Makijavela do Stendala, i kada je neko, kao Mandevil u XVIII veku, mogao dokazivati da se svako društvo revolucionariše samo putem svojih poroka, da ga dinamičnim čini njegova nemoralnost. I moda još sadrži nešto od te nemoralnosti: ona uopšte ne poznaje sisteme vrednosti, ni moralne kriterijume: dobro ili zlo, lepo i ružno, racionalno i iracionalno — ona igra svoju igru s ovu ili onu stranu toga, — deluje dakle kao subverzija svakog reda, uključujući poredak revolucionarne racionalnosti. Ona je kao neki pakao vlasti, onaj pakao koji je relativnost svih znakova, i koji svaka vlast mora da razbije da bi obezbedila svoje sopstvene znake. Upravo zato je danas prihvataju mladi, kao izvestan otpor svakom imperativu, otpor bez ideologije, bez cilja.

I obrnuto, nije moguća nikakva subverzija mode, jer ona ne poseduje neki referencijal s kojim bi mogla da bude dovedena u protivrečnost (njena referenca je ona sama). Moda se ne može izbeći (budući da sama moda čini odbijanje mode modnim svojstvom — »farmerke« su istorijski primer toga). Toliko je tačno da ako se uvek može izbeći princip stvarnosti sadržaja, nikad se ne može izbeći princip stvarnosti koda. Buneći se protiv sadržaja čovek se čak sve više podvrgava logici koda. Pa šta onda? To je diktat »modernosti«. Moda ne ostavlja mesta za revoluciju, izuzev vraćanju na samu genezu znaka koji je konstituiše. A alternativa za modu nije u nekoj »slobodi« referencijala. Ona je u izvesnoj dekonstrukciji oblika modnog znaka i samog principa značenja, kao što alternativa za političku ekonomiju može da bude samo u dekonstrukciji oblika/robe i samog principa proizvodnje.

4. Postoje razume se i drugi razlozi — društveni i istorijski tog afiniteta: marginalnost ili društveno isključivanje žene (ili omladine). Ali ni to nije drukčije: društvena potisnutost i zlokobna seksualna aura uvek se mešaju u istim kategorijama.

Jean Baudrillard: *L'échange symbolique et la mort*, izd. Gallimard, Pariz, 1976; str. 131—151

Prevela:
Frida
Filipović